

การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ไม้พุ่มสู่การตระหนักและสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น กรณีศึกษาชุมชนในอำเภอบუნทริก จังหวัดอุบลราชธานี

ชลชญา ศรีไชย¹ สุพัตรา โพธิสาร² พิกุล สายดวง³

¹⁻³ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี

ผู้ประสานงานหลัก e-mail : chonchaya_sc@outlook.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาประวัติความเป็นมา การบริหารจัดการ กระบวนการผลิต การจำหน่ายผลิตภัณฑ์จากไม้พุ่มของชุมชนในอำเภอบუნทริก จังหวัดอุบลราชธานี และ 2) หาแนวทางในการอนุรักษ์ไม้พุ่ม โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนในอำเภอบუნทริก จังหวัดอุบลราชธานี งานวิจัยครั้งนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) กลุ่มผู้ให้ข้อมูล (Key Informants) คือ กลุ่มแม่บ้านสาหนวด ในชุมชนในอำเภอบუნทริก โดยการเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ ได้แก่ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In depth Interview) แบบบันทึกการสังเกตอย่างมีส่วนร่วม (Participant Observation) แบบบันทึกการสังเกตอย่างไม่มีส่วนร่วม (Non Participant Observation) แบบบันทึกการสนทนากลุ่ม (Focus group Discussion) และแบบบันทึกเวทีแลกเปลี่ยนความคิดเห็น (เวทีคืนข้อมูลสู่ชุมชน) โดยนำข้อมูลมาสรุปผลเชิงบรรยาย ผลการวิจัยพบว่า ประวัติความเป็นมา การบริหารจัดการ กระบวนการผลิต การจำหน่ายผลิตภัณฑ์จากไม้พุ่มของชุมชนในอำเภอบუნทริก จังหวัดอุบลราชธานี เป็นกิจกรรมที่สมาชิกในชุมชนและกลุ่มองค์กรทั้งในและนอกชุมชน ร่วมกันดำเนินกิจกรรม จากการศึกษาประวัติความเป็นมาของกลุ่มสาหนวด พบว่าชาวบ้านมีภูมิปัญญาในการสานไม้ไผ่มาเป็นเวลานาน ทั้งการสานกระติบใส่ข้าวเหนียว หวดไซ และตะกร้า รูปแบบการสานอยู่ในแบบเดิม ๆ จากนั้นมีหน่วยงานรัฐเข้ามาให้การสนับสนุน พัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์งานสานให้เป็นที่น่าสนใจยิ่งขึ้น เกษตรกรบ้านแสงอุดมได้รวมตัวกัน ก่อตั้งกลุ่มแม่บ้านสาหนวดบ้านแสงอุดมขึ้น ปัจจุบันมีสมาชิกจำนวน 38 คน มีการสานหวด 3 รูปแบบ คือ แบบหยาบ แบบลวดลาย และแบบตอกเล็ก มีรายได้เดือนละ 1,000-4,000 บาท มีระบบการบริหารจัดการกลุ่มและมีการตั้งกฎกติการ่วมกัน โดยกลุ่มอาชีพสาหนวดบ้านแสงอุดมมีการสรรหาบุคคลที่มีความรู้ความสามารถ และเป็นที่เชื่อถือของสมาชิก คณะกรรมการบริหารกลุ่มแต่ละตำแหน่ง แต่ละฝ่ายได้แก่ คณะกรรมการอำนวยการ คณะกรรมการฝ่ายการตลาด คณะกรรมการฝ่ายควบคุมคุณภาพการผลิต คณะกรรมการ

ฝ่ายสรรหาและคณะกรรมการฝ่ายส่งเสริม ในด้านกระบวนการผลิต มีวัสดุ อุปกรณ์ ได้แก่ ไม้ไผ่พุง มีดปลายแหลม (สำหรับจักตอก) น้ำ มีดโต้ สำหรับตัดลำต้น เลื่อย กรรไกร ลวดลายของหวดไม้ไผ่ของกลุ่มแม่บ้านสานหวด มี 3 ลาย ได้แก่ ลายเปหรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่าหวดขาว ลายแคง ลายหมี โดยมีขั้นตอนการสาน ดังนี้ การคัดเลือกไม้ไผ่พุง การตัดไม้ไผ่ให้เป็นท่อนๆ การลนไฟ การผ่าไม้ไผ่เป็นซีก การฉีกตอก การก่อตัวหวด การไปหวด การใส่ลายตัวหวด การใส่ไฟกาวหวด การม้วนหวด และการรวมหวด ในการจำหน่าย การกำหนดราคาผลิตภัณฑ์ และการวางแผนการจำหน่ายนั้น สมาชิกกลุ่มจะมีการศึกษาและวางแผนด้านการตลาดอยู่เสมอ เพื่อเปรียบเทียบการกำหนดราคาของพ่อค้าคนกลางว่ายุติธรรมกับกลุ่มหรือไม่ เมื่อถึงวันจันทร์และวันศุกร์ของแต่ละสัปดาห์สมาชิกจะนำหวดมาจำหน่าย ที่ทำการกลุ่ม คณะกรรมการจะทำหน้าที่ตรวจสอบคุณภาพของผลิตภัณฑ์หวดทุกใบก่อนที่จะรับซื้อหวดจากสมาชิก หลังจากนั้นจะมัตรวมกันเพื่อรอให้พ่อค้าคนกลางหรือกลุ่มลูกค้าผู้สนใจมารับซื้อต่อไป ด้านแนวทางในการอนุรักษ์ไม้พุง โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนในอำเภอบุณฑริก จังหวัดอุบลราชธานีนั้น ชุมชนได้มีการประสานงานกับเกษตรอำเภอ ในการขอต้นกล้าไม้พุงมาทดลองปลูกในพื้นที่ของหมู่บ้านและบริเวณป่าชุมชน นอกจากนี้ทางกลุ่มยังได้เสนอให้มีการสร้างสื่อการอนุรักษ์ไม้พุง โดยเป็นสื่อแผ่นพับเพื่อให้นักเรียนในชุมชนหรือผู้ที่สนใจได้ทราบถึงวิธีการปลูกไม้พุง ประโยชน์ของไม้พุงเพื่อการอนุรักษ์ไม้พุงเพื่อเป็นการสร้างความรักและความหวงแหนไม้พุงที่มีในชุมชน

คำสำคัญ : การมีส่วนร่วม, ไม้พุง, การอนุรักษ์, การตระหนัก, ภูมิปัญญาท้องถิ่น

The Cooperation in Bamboo Preservation and Promoting Local Wisdom Awareness and Inheritance: Case Study of Buntharik District, Ubonratchathani

Chonchaya Sornchai ¹ Supattra Phothisarn ² Pikul Saiduang³

¹⁻³Faculty of Humanities and Social Sciences, Ubon Ratchathani Rajabhat University

*Corresponding Author e-mail : chonchaya_sc@outlook.com

ABSTRACT

This research aims to 1) study the history, management, and the production process from bamboo products of community in Buntharik District, Ubonratchathani, and 2) find out the methods to preserve bamboo by cooperating with people in community in Buntharik District, Ubonratchathani. The research methodology is qualitative research. The key informants were the woman group of sticky rice steaming basket weaving in community in Buntharik. The subjects were selected by using purposive sampling method. The instruments used in the research were in-depth interview, participant observation, non-participant observation, focus group discussion, and group brainstorming session (information for community session). The data were analyzed in descriptive analysis. The result of the study in history, management, production process, and product selling of bamboo in community in Buntharik, Ubonratchathani, showed that the activity is interesting for community members and other organizations inside and outside the community and they cooperatively run the activity together. The history of the sticky rice steaming basket group revealed that the villagers got knowledge of various weaving bamboo products including sticky rice container, fish basket, fish container, and bamboo basket. Previously, the weaving product is made in the traditional pattern. The government organization then came to the community and supported and helped develop the products patterns to be more interesting. Consequently, Sang-Udom agriculturists cooperated together and established Sang-Udom woman group of sticky rice steaming basket weaving. Now, the group has 38 members. The products are made in 3 patterns consisting of rough pattern, graphic pattern,

and small bamboo stripes pattern. The can make about 1,000 – 4,000 baht a month from selling products. The management is done by setting rules and administrators. The effective and reliable administrators are selected by the members. The administrators consist of director committee, marketing committee, production control committee, recruitment committee, and supporting committee. The materials that are important for the production are bamboo, sharp tip knife, water, big knife, saw, and scissors. The styles of the sticky rice steaming basket consist of 3 pattern styles: “Pae” style or white basket, “Kang” style, and “Mee” style. The production process includes bamboo selection, cutting bamboo into pieces, smoking bamboo piece, cutting bamboo pieces into stripes, setting the basket structure, weaving, adding graphic pattern, adding glue, wrapping basket, collecting baskets together, determining product price, planning for selling, and selling. The group members always study and plan for marketing to determine the price whether it is suitable and not to be too low for selling to the middleman. The sticky rice steaming baskets will be collected to sell on every Monday and Friday at the group office. The committees will check the quality of the products before buying them from the members. After that the basket will be bound together and further sold to the middleman. There is also the bamboo preservation method by cooperating with people in Buntharik, Ubonratchathani, and the Provincial Agricultural Extension Office cooperates for providing bamboo to grow in the community area. Moreover, the group members also recommended to create bamboo preservation media (i.e. brochure) to publicize the ways to grow bamboo, to show its benefits, and to raise the awareness and caring for bamboo in community.

Keywords : Bamboo Preservation, Local Wisdom, Awareness, Inheritance

บทนำ

การก่อตั้งกลุ่มแม่บ้านเป็นส่วนหนึ่งของระบบเศรษฐกิจชุมชนเพื่อลดความยากจน คือ ระบบการผลิต การบริโภค การแลกเปลี่ยนและการจัดการทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่น มุ่งเน้นให้ทุกครัวเรือนในชุมชนมีความสามารถในการพึ่งพาตนเอง ลดรายจ่าย และเพิ่มรายได้ ให้กับครอบครัวทั้งในรูปแบบรายได้ที่แท้จริง และรายได้ที่เป็นตัวเงินให้ชุมชนมีความสามารถในการพึ่งตนเองเพื่อเสริมสร้างชุมชนให้เข้มแข็งทั้งการผลิต การบริโภค รวมทั้งการเพิ่มระดับ การแลกเปลี่ยนทั้งภายในและภายนอกชุมชน ระบบเศรษฐกิจจึงเปรียบเสมือนเสาเข็ม และฐานรากของอาคาร ถ้าระบบเศรษฐกิจมีฐานรากที่อ่อนแอ หมายถึงประชาชนส่วนใหญ่ ของแต่ละชุมชนมีรายได้ต่ำจะส่งผลให้ระบบเศรษฐกิจส่วนบนมีความอ่อนแอและไม่มีความมั่นคง แต่ถ้าระบบเศรษฐกิจฐานรากเข้มแข็งมั่นคงก็จะสามารถรองรับเศรษฐกิจส่วนบนและเศรษฐกิจ ของสังคมให้เติบโตได้อย่างมั่นคง

เป้าหมายสำคัญของการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน คือ เพื่อพัฒนาศักยภาพตั้งแต่ระดับบุคคล ครอบครัว และชุมชน โดยใช้กิจกรรมเศรษฐกิจสร้าง “กระบวนการเรียนรู้” ซึ่งจะทำให้ชุมชน พึ่งตนเองได้ ในขณะเดียวกันยังมุ่งพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม พื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม อนุรักษ์วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น ฯลฯ หรืออีกนัยหนึ่ง เพื่อพัฒนา ชุมชนท้องถิ่นด้วยการบูรณาการ ระบบเศรษฐกิจชุมชนมี 2 ลักษณะคือ พื้นฐานและก้าวหน้า พื้นฐานคือการดำเนินการผลิตและแปรรูปสินค้าและจัดการทุนของชุมชนเพื่อให้พึ่งตนเองและ ตั้งอยู่ในความพอเพียงก้าวหน้าคือการดำเนินการผลิตและแปรรูปที่สัมพันธ์กับเศรษฐกิจ ของตลาดที่ส่งออกโดยตรง เช่น การปลูกพืช การเลี้ยงสัตว์ การประกอบวิสาหกิจขนาดกลาง และขนาดย่อมที่มุ่งสู่ตลาดภายในและต่างประเทศจนถึงการส่งออกสินค้า ระบบเศรษฐกิจ ชุมชนจะมีความหลากหลายในส่วนของกิจกรรมต่าง ๆ ที่ชุมชนก่อตั้งขึ้นมาเพื่อความอยู่รอด โดยแต่ละชุมชนมีกิจกรรมที่แตกต่างกันตามความสามารถของตนเอง โดยขึ้นอยู่กับทรัพยากร ท้องถิ่น ความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น บทบาทและความสัมพันธ์ของผู้คนในชุมชนในลักษณะ เครือข่ายทางสังคมและความพอเพียงเพื่อให้พึ่งพาตนเองได้เป็นการสร้างความสมดุลระหว่าง กำกับกับความพอเพียงโดยมีปรัชญาร่วมกันคือ “ลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ ขยายโอกาส” สุนทร จงโพธิ์ (2550)

การแปรรูปผลิตภัณฑ์จากไม้พุงของชุมชนบ้านแสงอุดมและชุมชนใกล้เคียงเป็นอาชีพ หนึ่งที่อยู่ภายใต้ระบบเศรษฐกิจชุมชน เป็นอาชีพที่ดำเนินงานโดยกลุ่มแม่บ้านของชุมชน ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ โดยมีวัตถุประสงค์ร่วมกันของสมาชิกในชุมชนเพื่อแก้

ปัญหาการว่างงานจากอาชีพหลักและหารายได้เสริมให้แก่ชุมชน การดำเนินงานด้านการแปรรูปผลิตภัณฑ์จากไม้พุ่มของชุมชนสามารถตอบสนองในการแก้ปัญหาการว่างงานและการขาดรายได้ของคนในชุมชนและเป็นอาชีพที่สามารถทำให้เกิดเงินทุนเพื่อนำมาเป็นปัจจัยที่สำคัญในการแปรรูปผลิตภัณฑ์ การดำเนินการแปรรูปผลิตภัณฑ์ของชุมชน เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์และตรงตามเป้าหมายที่วางไว้อย่างมีประสิทธิภาพของชุมชน หน่วยงานของรัฐได้เริ่มให้ความสนใจและได้เข้ามามีส่วนร่วมในการส่งเสริมการแปรรูปผลิตภัณฑ์และการพัฒนารูปแบบของผลิตภัณฑ์ของชุมชนให้มีความหลากหลายขึ้นและได้จัดหางบประมาณเพื่อสนับสนุนโครงการการแปรรูปผลิตภัณฑ์ของชุมชนโดยได้จัดหาตลาดการส่งออกเพื่อส่งออกผลิตภัณฑ์ทั้งในประเทศและต่างประเทศ โดยเน้นการกระจายรายได้และพัฒนาารูปแบบของผลิตภัณฑ์ให้ดีขึ้น โดยชาวบ้านในชุมชนเป็นผู้ผลิตและหาวัตถุดิบในการผลิต โดยใช้ภูมิปัญญาการจักสานของชาวบ้านด้วยการสานไม้ไผ่ ทั้งการสานกระติบใส่ข้าวเหนียว หวด ไซ และตะกร้า รูปแบบการสานอยู่ในแบบเดิม ๆ ในปัจจุบันชาวบ้านจึงได้มีการพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ให้มีความหลากหลายขึ้น เพื่อให้น่าสนใจและตรงตามความต้องการของผู้บริโภค ปัจจุบันชาวบ้านจึงได้คิดค้นรูปแบบผลิตภัณฑ์ใหม่ ๆ ได้แก่กล่องทิชชู แจกัน และโคมไฟไม้ไผ่ ทำให้ดูแปลกใหม่และมีผลิตภัณฑ์ให้เลือกมากขึ้น (กวินทา โจ๊ะชื่อ, 2555)

กระบวนการส่งเสริมอาชีพและการสร้างรายได้โดยการพึ่งตนเอง เป็นกระบวนการการสร้างรายได้จากผลิตภัณฑ์ที่แปรรูปจากไม้พุ่มโดยฝีมือของกลุ่มแม่บ้านของชุมชนบ้านแสงอุดม จากการลงพื้นที่สอบถามข้อมูล นางนุกูล ปริบาล วัย 53 ปี เกษตรกรบ้านแสงอุดม อยู่บ้านเลขที่ 12 หมู่ 12 ต.คอแลน อ.บุณฑริก จ.อุบลราชธานี ที่ใช้เวลาว่างจากการทำนาและการทำสวนยางพารา สานหวดส่งขายให้กลุ่มสานหวดบ้านแสงอุดม สร้างรายได้เสริมแต่ละเดือนไม่น้อย นางนุกูล เล่าว่า เดิมมีอาชีพทำไร่ ทำนา เหมือนกับคนอื่น ๆ ในหมู่บ้าน ส่วนเรื่องงานจักสานปู่ตายายสอนมาตั้งแต่เป็นเด็ก เป็นงานฝีมือภูมิปัญญาดั้งเดิม ซึ่งมักจะสานกระติบใส่ข้าวเหนียวและหวดหนึ่งข้าวใช้กันในหมู่บ้าน แต่ไม่เคยนำไปขายสร้างรายได้เสริมอย่างปัจจุบัน เพราะสมัยก่อนงานสานไม้ไผ่จะให้เป็นทุกคน ชาวบ้านมีภูมิปัญญาในการสานไม้ไผ่กันอยู่แล้วทั้งการสานกระติบใส่ข้าวเหนียว หวด ไซ และตะกร้า รูปแบบการสานอยู่ในแบบเดิม ๆ จึงคิดว่าต้องพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ให้มีความหลากหลายขึ้น เพื่อให้น่าสนใจ จากนั้นมีหน่วยงานรัฐเข้ามาให้การสนับสนุนพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์งานสาน ปัจจุบันชาวบ้านสามารถสานได้ทั้งกล่องทิชชู แจกัน และโคมไฟไม้ไผ่ ทำให้ดูแปลกใหม่และมีผลิตภัณฑ์ให้เลือกมากขึ้น ดังนั้นผู้ที่เกี่ยวข้องในขบวนการส่งเสริมอาชีพนี้จำเป็นต้องอุทิศพลักาย

ความคิดสร้างสรรค์ และความปรารถนา เพื่อคิดค้นสายที่จะใช้ในการสานหวดนั่งข้าวเหนียว และผลิตภัณฑ์อื่น ๆ ส่วนวัตถุดิบใช้ที่หาจะหาได้ในท้องถิ่นเป็นหลัก ซึ่งก็คือไม้พุง ที่เป็นไม้ท้องถิ่นที่มีเฉพาะในอำเภอและจังหวัดใกล้เคียงเท่านั้น

ไม้ไฟพุงหรือไฟพุง มีมากแถบเทือกเขาเขตรอยต่อประเทศลาว และเขมร เช่น อำเภอสิรินธร อำเภอบუნทริก อำเภอนาจะหลวย และอำเภอน้ำยืน ชาวบ้านแสงอุดมจะนำไม้พุงมาสานผลิตภัณฑ์เพื่อส่งขาย เนื่องจากปล้องยาว บางลำอาจจะยาวถึง 1 เมตร ขึ้นอยู่ในป่าบนภูเขา ชาวบ้านต้องขึ้นไปตัดไม้พุงที่ภูเขาใกล้หมู่บ้านเพื่อนำมาสานจึงทำให้ลำบากมากในการนำไม้ลงมาจากภู แต่ในปัจจุบันนี้ไม้พุงเริ่มหายากแล้วเนื่องจากเกิดการตัดโดยไม่คำนึงของชาวบ้าน ทำให้ไม้พุงเริ่มขาดแคลน บางครั้งชาวบ้านในหมู่บ้านใกล้เคียงจะขึ้นไปตัดไม้พุงบนภูเขามาขาย ในราคา 3 ปล้อง 100 บาท ชาวบ้านเล่าว่าพ่อค้าจะขนไม้โดยรถบรรทุก ชาวบ้านต้องแย่งกันซื้อไม้ ไม้หมดตั้งแต่ทางเข้าประตูหน้าหมู่บ้าน ถ้าไม่พอบางครั้งยังต้องสั่งซื้อไม้พุงนำเข้าจากประเทศเพื่อนบ้าน ปัจจุบันได้มีหน่วยงานของภาครัฐเข้ามาช่วยเหลือในการอนุรักษ์ แต่ยังไม่มีความชัดเจนว่าจะจะไปไหนแนวทางใดบ้าง ดังนั้นเพื่อเป็นการอนุรักษ์ไม้พุงให้คงอยู่ คณะผู้วิจัยจึงมีแนวคิดในการทำวิจัยเรื่องการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ไม้พุง เพื่อการตระหนักและสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น กรณีศึกษาชุมชนในอำเภอบუნทริก จังหวัดอุบลราชธานี เพื่อเป็นการอนุรักษ์ สร้างความตระหนักและหาแนวทางร่วมกันกับชุมชนในการอนุรักษ์ไม้ไฟประเภทนี้ไว้ไม่ให้สูญหายไป เพื่อสร้างการกินดีอยู่ดี มีคุณภาพชีวิตที่ดีของชุมชนจากภูมิปัญญาชาวบ้านสืบไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมา การบริหารจัดการ กระบวนการผลิต การจำหน่าย ผลิตภัณฑ์จากไม้พุงของชุมชนในอำเภอบუნทริก จังหวัดอุบลราชธานี
2. เพื่อหาแนวทางในการอนุรักษ์ไม้พุง โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนในอำเภอบუნทริก จังหวัดอุบลราชธานี

ขอบเขตของงานวิจัย

1. ขอบเขตด้านพื้นที่

ประชากร ประชากรที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ เป็นตัวแทนกลุ่มแม่บ้านสานหวด ผู้นำในชุมชน ผู้นำกลุ่มแม่บ้านในหมู่บ้านแสงอุดม ตำบลคอแลน อำเภอบუნทริก จังหวัดอุบลราชธานี จำนวน 30 คน โดยไม่แยกเพศ อายุ และระดับการศึกษา โดยใช้วิธีเลือกแบบเจาะจง

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการศึกษาค้นคว้าจากแนวคิดทฤษฎี และวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดในการมีส่วนร่วม การอนุรักษ์ไม้พุ่ม การตระหนักสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อนำมาศึกษาแนวทางในการอนุรักษ์ไม้พุ่ม ในชุมชนอำเภอบุณฑริก จังหวัดอุบลราชธานี

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ไม้พุ่มสู่การตระหนักและสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น กรณีศึกษาชุมชนในอำเภอบุณฑริก จังหวัดอุบลราชธานี ได้แก่ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In depth Interview) แบบบันทึกการสังเกตอย่างมีส่วนร่วม (Participant Observation) แบบบันทึกการสังเกตอย่างมีส่วนร่วม (Non Participant Observation) แบบบันทึกการสนทนากลุ่ม (Focus group Discussion) และแบบบันทึกเวทีแลกเปลี่ยนความคิดเห็น

ผู้วิจัยดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

การศึกษาในครั้งนี้ ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลสองระดับคือ

1. การเก็บรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิ โดยทำการศึกษาค้นคว้า ข้อมูลจากเอกสาร เช่น หนังสือวิชาการ บทความ รายงานการวิจัย และวิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวข้อง โดยค้นคว้าที่ห้องสมุดทั้งภายในมหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี และสถาบันการศึกษาอื่น ๆ รวมทั้งจากฐานข้อมูลในอินเทอร์เน็ต เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องให้มากที่สุด

2. การเก็บรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิ โดยทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจากพื้นที่ ซึ่งเป็นข้อมูลเชิงคุณภาพโดยการเก็บข้อมูลจากการศึกษาภาคสนาม (Field study) ใช้วิธีการดังนี้

2.1 การสังเกต (Observation)

2.1.1 การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant observation) โดยผู้ศึกษาได้เข้าไปร่วมในกิจกรรมที่ชุมชนจัดขึ้นเพื่อสังเกตการณ์ เช่น กิจกรรมในชีวิตประจำวัน กิจกรรมการจักสาน

2.1.2 การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-participant observation) โดยกลุ่มผู้ศึกษาได้ทำการจดบันทึกและสังเกตการพูดคุยในชุมชน ตลอดจนการจับกลุ่มคุยกัน การประกอบกิจกรรมการสานหวด เพื่อหารายได้เสริม การทำมาหากินและการดำเนินชีวิต

3. การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) ใช้ทั้งสองวิธี ได้แก่

3.1 การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured interview) เป็นการสัมภาษณ์เป็นตัวแทนกลุ่มแม่บ้านสานหวด ในหมู่บ้านแสงอุดม ผู้นำในชุมชน ผู้นำกลุ่มแม่บ้านหรือผู้รู้ เช่น ประวัติของชุมชน จำนวนประชากรในชุมชน จำนวนประชากรทำอาชีพสานหวด

3.2 การสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง (Unstructured interview) โดยผู้ศึกษาเข้าไปสัมภาษณ์ทุกครอบครัวที่ทำอาชีพเสริมการสานหวดโดยมีประเด็นหลัก ได้แก่ ประวัติความเป็นมา การบริหารจัดการ กระบวนการผลิต การจำหน่ายผลิตภัณฑ์จากไม้ฟอง การเปลี่ยนแปลงของชุมชนทางด้านเศรษฐกิจ การอนุรักษ์ไม้ฟองในชุมชน และการตระหนักและการสืบทอดการสานหวดในชุมชน

4. เวทีแลกเปลี่ยนความคิดเห็น

โดยจัดให้มีเวทีการนำเสนอข้อมูลและมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันภายในชุมชน รวมไปถึงการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูล ทั้งในระดับคณะกรรมการหมู่บ้าน ทีมวิจัย และสมาชิกในกลุ่มแม่บ้าน ในเรื่องการเปลี่ยนแปลงของชุมชนทางด้านเศรษฐกิจ การอนุรักษ์ไม้ฟองในชุมชน การตระหนักและการสืบทอดการสานหวดในชุมชน

การวิเคราะห์ข้อมูลและการแปลผล

ในการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพคือ กระบวนการจัดการข้อมูลเพื่อให้ข้อมูลมีความหมายขึ้นมา เป็นการตีความและให้คำอธิบายเชิงทฤษฎี โดยมีองค์ประกอบหลักอยู่ 3 ประการ คือ

1. การจัดระเบียบข้อมูล (Data organizing) เป็นกระบวนการ จัดการข้อมูลให้เป็นระเบียบ ทั้งในทางกายภาพและทางเนื้อหา พร้อมทั้งจะแสดงหรือนำเสนออย่างเป็นระบบ
2. การแสดงข้อมูล (Data display) เป็นกระบวนการนำเสนอข้อมูล ส่วนใหญ่ใช้การพรรณนา โดยการเชื่อมโยงข้อมูลที่จัดระเบียบแล้วเข้าด้วยกัน ตามกรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิเคราะห์ เพื่อบอกเรื่องราวของสิ่งที่ศึกษา ตามความหมายที่ข้อมูลพูดออกมา
3. การหาข้อสรุป การตีความและการตรวจสอบความถูกต้องตรงประเด็นของผลการวิจัย (Conclusion, interpretation and verification) เป็นกระบวนการหาข้อสรุปและตีความหมายของผลการวิจัยหรือข้อค้นพบที่ได้จากการแสดงข้อมูล รวมถึงตรวจสอบว่า ข้อสรุปหรือความหมายที่ได้นั้นมีความถูกต้องตรงประเด็นน่าเชื่อถือเพียงใด ข้อสรุปหรือสิ่งที่ตีความมานั้นอาจเป็นคำอธิบาย กรอบ แนวความคิด หรือทฤษฎีที่เกี่ยวกับเรื่องที่ทำการวิเคราะห์นั้น

โดยทั้งสามขั้นตอนนี้ องค์ประกอบอย่างแรกคือ การจัดระเบียบข้อมูล อาจเกิดขึ้นได้ในทุกขั้นตอนการวิจัย คืออาจเกิดขึ้นขณะเก็บข้อมูลหรือหลังเก็บข้อมูลแล้ว ส่วนการแสดงข้อมูล และหาข้อสรุป การตีความและตรวจสอบความถูกต้องตรงประเด็นดำเนินการทั้งในขณะเก็บข้อมูลในสนามและต่อเนื่องจนเก็บข้อมูลเสร็จ

ซึ่งในการวิเคราะห์ห้ทั้งการวิเคราะห์ร่วมกับเอกสารที่ได้ทำการศึกษาค้นคว้ามา
ในเบื้องต้น และผลจากการศึกษาในพื้นที่ ทั้งการจัดประชุมและเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้
และวิเคราะห์สังเคราะห์ข้อมูลร่วมกันในชุมชน ในกระบวนการวิเคราะห์ข้อมูล ได้มีการนำข้อมูล
ที่ได้จากการศึกษาจากเอกสารทางวิชาการที่เกี่ยวข้องนำมาวิเคราะห์เปรียบเทียบ และนำผล
ที่ได้จากการเก็บข้อมูลมาวิเคราะห์ร่วมกันในชุมชน โดย การมีส่วนร่วมของผู้รู้ ภูมิปัญญา
ในชุมชน แล้วจึงนำข้อมูลที่ได้นำมาสังเคราะห์เป็นข้อมูลของการศึกษา โดยเมื่อเก็บรวบรวม
ข้อมูลแล้ว นำข้อมูลที่ได้มาจัดเข้าหมวดหมู่ตามจุดประสงค์ของการวิจัย แล้วนำ แต่ละ
จุดประสงค์มาเชื่อมโยงกัน เพื่อนำมาสรุปผลและตีความจากข้อมูลที่ได้ ซึ่งจะทำให้ชุมชน
บ้านแสงอุดมได้เห็นถึงความสำคัญไม้พุง การอนุรักษ์ ตลอดจนการตระหนักในคุณค่า
ของไม้พุงและการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นให้คงอยู่โดยร่วมกันวิเคราะห์ หาสาเหตุของการ
เปลี่ยนแปลง และเพื่อนำเสนอแนวทางและรูปแบบในการอนุรักษ์ไม้พุง การตระหนักและ
การสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นของตนเองให้คงอยู่

ผลการวิจัย

ผู้วิจัยสามารถสรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ในการวิจัย 2 ประการ คือ 1) เพื่อศึกษา
ประวัติความเป็นมา การบริหารจัดการ กระบวนการผลิต การจำหน่ายผลิตภัณฑ์จากไม้พุง
ของชุมชนในอำเภอบุณฑริก จังหวัดอุบลราชธานี 2) เพื่อหาแนวทางในการอนุรักษ์ไม้พุง
โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนในอำเภอบุณฑริก จังหวัดอุบลราชธานี ซึ่งมีสาระสำคัญดังนี้

ประวัติความเป็นมา การบริหารจัดการ กระบวนการผลิต การจำหน่ายผลิตภัณฑ์
จากไม้พุงของชุมชนในอำเภอบุณฑริก จังหวัดอุบลราชธานี จากการศึกษาพบว่ากระดำเนินการ
ของกลุ่มชุมชน ซึ่งการสานหวดเป็นกิจกรรมที่สมาชิกในชุมชนและกลุ่มองค์กรทั้งใน
และนอกชุมชน ร่วมกันดำเนินกิจกรรม จากการศึกษาประวัติความเป็นมาของกลุ่มสานหวด
พบว่า ชาวบ้านมีภูมิปัญญาในการสานไม้ไผ่มาเป็นเวลานาน ทั้งการสานกระติบใส่ข้าวเหนียว
หวด ไช และตะกร้า รูปแบบการสานอยู่ในแบบเดิม ๆ จากนั้นมีหน่วยงานรัฐเข้ามา
ให้การสนับสนุนพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์งานสานให้เป็นที่น่าสนใจยิ่งขึ้น เกษตรกรบ้านแสงอุดม
ได้รวมตัวกันก่อตั้งกลุ่มแม่บ้านสานหวดบ้านแสงอุดมขึ้น โดยมีนางนุกุลเป็นประธานกลุ่ม
โดยมีสมาชิกถึงปัจจุบัน 38 คน มีการสานหวด 3 รูปแบบ คือ แบบหยาบ แบบลวดลาย
และแบบดอกเล็ก มีรายได้เดือนละ 1,000-4,000 บาท นอกจากนี้การบริหารจัดการกลุ่มได้
ดำเนินงานโดยกลุ่มแม่บ้านสานหวดบ้านแสงอุดม ปัจจุบันมีสมาชิก จำนวน 95 คน มีระบบ
การบริหารจัดการกลุ่มที่ดี และมีกฎกติการ่วมกัน สำหรับกลุ่มอาชีพสานหวดบ้านแสงอุดม

ได้มีการสรรหาบุคคลที่มีความรู้ความสามารถ และเป็นที่เชื่อถือของสมาชิก คณะกรรมการบริหารกลุ่มแต่ละตำแหน่ง แต่ละฝ่ายได้แก่ คณะกรรมการอำนวยการคณะกรรมการฝ่ายการตลาด คณะกรรมการฝ่ายควบคุมภาพการผลิต คณะกรรมการฝ่ายสรรหาและคณะกรรมการฝ่ายส่งเสริม ในด้านกระบวนการผลิต มีวัสดุ อุปกรณ์ ได้แก่ ไม้ไผ่ฟุ้ง มีดปลายแหลม (สำหรับจักตอก) น้ำ มีดโต้ สำหรับตัดลำต้น เลื่อย กรรไกร ลวดลายของหวดไม้ไผ่ของกลุ่มแม่บ้านสานหวด มี 3 ลาย ได้แก่ ลายเปหรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่าหวดขาวลายแฉง ลายหมี โดยมีขั้นตอนการสานดังนี้ การคัดเลือกไม้ไผ่ฟุ้ง การตัดไม้ไผ่ให้เป็นท่อน ๆ การลนไฟ การผ่าไม้ไผ่เป็นซีก การฉีกตอก การก่อตัวหวด การไปหวด การใส่ลายตัวหวด การใส่ไฟกาหวด การม้วนหวด และการรวมหวด ในการจำหน่าย การกำหนดราคาผลิตภัณฑ์ และการวางแผนการจำหน่ายนั้น สมาชิกกลุ่มจะมีการศึกษาและวางแผนด้านการตลาดอยู่เสมอ เพื่อเปรียบเทียบการกำหนดราคาของพ่อค้าคนกลางว่ายุติธรรมกับกลุ่มหรือไม่ เมื่อถึงวันจันทร์และวันศุกร์ของแต่ละสัปดาห์สมาชิกจะนำหวดมาจำหน่าย ณ ที่ทำการกลุ่ม คณะกรรมการจะทำหน้าที่ตรวจสอบคุณภาพของผลิตภัณฑ์หวดทุกใบก่อนที่จะรับซื้อหวดจากสมาชิก หลังจากนั้นก็จะมตรวมกันเพื่อรอให้พ่อค้าคนกลางหรือกลุ่มลูกค้าผู้สนใจมารับซื้อต่อไป

แนวทางในการอนุรักษ์ไม้ฟุ้ง โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนในอำเภอบุณฑริก จังหวัดอุบลราชธานีนั้นชุมชนได้มีการประสานงานกับเกษตรอำเภอในการขอต้นกล้าไม้ฟุ้งมาทดลองปลูกในพื้นที่ของหมู่บ้านและบริเวณป่าชุมชน นอกจากนี้ทางกลุ่มยังได้เสนอให้มีการสร้างสื่อการอนุรักษ์ไม้ฟุ้ง อาจเป็นสื่อแผ่นพับหรือเอกสารเพื่อให้นักเรียนในชุมชนหรือผู้ที่สนใจได้ทราบถึงวิธีการปลูกไม้ฟุ้งและประโยชน์ของไม้ฟุ้ง เพื่อสร้างความรักและความหวงแหนของคนในชุมชน

อภิปรายผลการวิจัย

ประวัติความเป็นมา การบริหารจัดการ กระบวนการผลิต การจำหน่ายผลิตภัณฑ์จากไม้ฟุ้งของชุมชนในอำเภอบุณฑริก จังหวัดอุบลราชธานี จากการศึกษาพบว่า เป็นการดำเนินการโดยกลุ่มชุมชน ซึ่งการสานหวดเป็นกิจกรรมที่สมาชิกในชุมชนและกลุ่มองค์กรทั้งในและนอกชุมชนร่วมกันดำเนินกิจกรรม แสดงให้เห็นว่า การมีส่วนร่วมของทุกคนในชุมชนสามารถก่อให้เกิดความสำเร็จและความสามัคคีในชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับ นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์ (2557) ได้สรุปความหมายของการมีส่วนร่วมว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง การเกี่ยวข้องทางด้านจิตใจและอารมณ์ของ บุคคลหนึ่งในสถานการณ์กลุ่ม ซึ่งผลของการเกี่ยวข้องดังกล่าวเป็นเหตุให้เราให้กระทำการให้บรรลุ จุดมุ่งหมายของกลุ่มนั้น กับทั้งทำให้เกิดความมีส่วนร่วม

รับผิดชอบกับกลุ่มดังกล่าวด้วย นอกจากนี้ วันรักษ์ มิ่งมณีนาคิน (2555) ได้สรุปว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง การเข้าร่วมอย่างแข็งขันและอย่างเต็มที่ของกลุ่มบุคคล ผู้มีส่วนได้เสียในทุก ขั้นตอนของโครงการหรืองานพัฒนาชนบท โดยเฉพาะอย่างยิ่งการมีส่วนร่วมในอำนาจ การตัดสินใจและหน้าที่ที่ความรับผิดชอบ การมีส่วนร่วมเข้าร่วมจะเป็นเครื่องประกันว่าสิ่งที่ ผู้มีส่วนได้เสียต้องการที่สุดนั้น จักได้รับการตอบสนองและทำให้มีความเป็นไปได้มาก ขึ้นว่าสิ่งที่ทำไปนั้นจะตรงกับความต้องการที่แท้จริง และมั่นใจมากขึ้นว่าผู้เข้าร่วมทุกคนจะได้รับประโยชน์เสมอหน้ากัน

จากการศึกษาประวัติความเป็นมาของกลุ่มสาหนวด พบว่า ชาวบ้านมีภูมิปัญญาในการสานไม้ไผ่มาเป็นเวลานาน ทั้งการสานกระติบใส่ข้าวเหนียว หวด ไช และตะกร้า รูปแบบการสานอยู่ในแบบเดิม ๆ จากนั้นมีหน่วยงานรัฐเข้ามาให้การสนับสนุนพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์งานสานให้เป็นที่น่าสนใจยิ่งขึ้น แสดงให้เห็นว่าการนำเอาภูมิปัญญาชาวบ้านมาประกอบกับการได้รับการพัฒนาจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะทำให้ชุมชนมีรายได้ มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ พัทยา สายหู (2554) โดยได้เสนอแนวทางการพัฒนาภูมิปัญญาชาวบ้าน ดังนี้ 1) การพัฒนา คือ การทำให้ดีขึ้น 2) วัฒนธรรม คือ เครื่องมืออุปกรณ์การดำรงชีวิตของหมู่คณะ 3) ภูมิปัญญา คือ ความรู้ความคิดที่ได้สั่งสมไว้ 4) ชาวบ้าน คือ คนธรรมดาหรือสามัญชน 5) ศักยภาพ คือ พลังอำนาจหรือความสามารถที่จะนำออกมาใช้ได้ และ 6) ชุมชน คือ กลุ่มคนที่อยู่รวมในบริเวณเดียวกัน และมีกิจกรรมปกติของชีวิตเกี่ยวข้องผูกพันกัน “การพัฒนา” ไม่ว่าเรื่องอะไรหมายถึง “การทำให้ดีขึ้น” โดยหากได้รับการช่วยเหลือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องย่อมจะก่อให้เกิดการพัฒนามากยิ่งขึ้น

เกษตรกรบ้านแสงอุดมได้รวมตัวกันก่อตั้งกลุ่มแม่บ้านสาหนวดบ้านแสงอุดมขึ้น โดยมีนางนุกูล เป็นประธานกลุ่ม โดยมีสมาชิกถึงปัจจุบัน 38 คน มีการสาหนวด 3 รูปแบบ คือ แบบหยาบ แบบลวดลาย และแบบตอกเล็ก มีรายได้เดือนละ 1,000-4,000 บาท นอกจากนี้การบริหารจัดการกลุ่มได้ดำเนินงานโดยกลุ่มแม่บ้านสาหนวดบ้านแสงอุดม ปัจจุบันมีสมาชิกจำนวน 95 คน มีระบบการบริหารจัดการกลุ่มที่ดี และมีกฎกติการ่วมกัน สำหรับกลุ่มอาชีพสาหนวดบ้านแสงอุดม ได้มีการสรรหาบุคคลที่มีความรู้ความสามารถ และเป็นที่เชื่อถือของสมาชิก คณะกรรมการบริหารกลุ่มแต่ละตำแหน่ง แต่ละฝ่ายได้แก่ คณะกรรมการอำนวยการ คณะกรรมการฝ่ายการตลาด คณะกรรมการฝ่ายควบคุมคุณภาพการผลิต คณะกรรมการฝ่ายสรรหาและคณะกรรมการฝ่ายส่งเสริม แสดงให้เห็นว่า กลุ่มมีการดำเนินงานอย่างเป็นระบบ

ซึ่งสอดคล้องกับปรีดา นาคเนาวทิม (2551) ได้แสดงแนวคิดการดำเนินงานด้านการผลิตของการรวมตัวกันของกลุ่ม ว่าหากต้องการดำเนินการเพื่อให้ได้ประสิทธิภาพสูงสุดและตอบสนองความต้องการของผู้บริโภค โดยมีจุดหมายในการดำเนินการผลิตเพื่อให้ผลิตภัณฑ์ได้เป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวางได้กำไรสูงสุดเพื่อสร้างรายได้เสริมให้กับชุมชนนั้น ต้องคำนึงถึงสภาพเศรษฐกิจ สภาวะการแข่งขันในตลาด ปัจจัยการผลิต ตลอดจนกรรมวิธีการผลิตด้วย ดังนั้นในสภาวะที่เป็นจริงผู้ผลิตไม่อาจดำเนินการผลิตสินค้าโดยหวังผลกำไรสูงสุดเพียงอย่างเดียว เพราะในระยะยาวจะทำให้เสียลูกค้าและทำให้ผลิตภัณฑ์ไม่มีคุณภาพด้วยในการผลิตจำเป็นต้องอาศัยบุคคลดำเนินงาน ซึ่งแบ่งออกเป็น 4 กลุ่ม ดังนี้ กลุ่มการผลิต และการแปรรูป กลุ่มด้านการตลาด กลุ่มการเงินและการบัญชี และกลุ่มวัตถุดิบ

ด้านกระบวนการผลิต มีวัสดุ อุปกรณ์ ได้แก่ ไม้ไผ่พุง ไม้ปลายแหลม (สำหรับจักตอก) น้ำ ไม้โต้ สำหรับตัดลำต้น เลื่อย กรรไกร ลวดลายของหวดไม้ไผ่ของกลุ่มแม่บ้านสาหนวด มี 3 ลาย ได้แก่ ลายเปหรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่าหวดขาว ลายแฉง ลายหมี โดยมีขั้นตอนการสาน ดังนี้ การคัดเลือกไม้ไผ่พุง การตัดไม้ไผ่ให้เป็นท่อน ๆ การลนไฟ การผ่าไม้ไผ่เป็นซีก การฉีกตอก การก่อตัวหวด การไปหวด การใส่ลายตัวหวด การใส่ไฟกาหวด การม้วนหวด และการรวมหวด ซึ่งถือได้ว่าเป็นภูมิปัญญาของชาวบ้านโดยแท้จริง แสดงให้เห็นว่าคนสมัยก่อนได้สืบทอดภูมิปัญญาจากบรรพบุรุษและนำทรัพยากรท้องถิ่นมาใช้ให้เกิดประโยชน์และสร้างรายได้ให้กับตนเองและชุมชนของตน สอดคล้องกับ ศักดิ์ชาย สิกขา (2548) ได้กล่าวว่าเครื่องจักสานไม้ไผ่เป็นหัตถกรรมเก่าแก่ของไทยที่ทำสืบทอดกันมานานหลายร้อยปี เอกลักษณ์ของเครื่องจักสานไม้ไผ่ของไทย คือ ภูมิปัญญาในการสร้างลวดลายที่หลากหลาย นอกจากนี้ งานจักสานบางชนิด ยังแสดงให้เห็นภูมิปัญญาในการสร้างรูปแบบและลวดลายให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมด้วย เครื่องจักสานไม้ไผ่ เป็นงานหัตถกรรมที่มีมูลค่าหรือราคาไม่สูง เพราะเป็นงานหัตถกรรมที่ทำจากวัตถุดิบที่หาได้ไม่ยาก ราคาไม่แพง และมีกรรมวิธีการผลิตพื้น ๆ ที่สานด้วยมือเป็นหลัก ไม่มีขั้นตอนและกรรมวิธีที่ยุ่งยากซับซ้อนเหมือนงานหัตถกรรมประเภทอื่น แต่สิ่งเหล่านี้กลับทำให้งานจักสานไม้ไผ่เป็นงานหัตถกรรมที่มีคุณค่าทางจิตใจเพราะสร้างขึ้นอย่างตรงไปตรงมา “จากสมองไปสู่มือ” สะท้อนให้เห็นความรู้สึกนึกคิด ความสามารถ และรสนิยม ความงามของช่างอย่างชัดตรงที่สุด ดังนั้น คุณค่าของเครื่องจักสานไม้ไผ่จึงไม่ได้อยู่ที่มูลค่าของวัตถุดิบ แต่มีคุณค่าทาง “ปัญญา” ของช่างที่สร้างเครื่องจักสานได้อย่างเหมาะสมกับการใช้สอยและวัฒนธรรมไทย

ด้านการจำหน่าย การกำหนดราคาผลิตภัณฑ์ และการวางแผนการจำหน่ายนั้น สมาชิกกลุ่มจะมีการศึกษาและวางแผนด้านการตลาดอยู่เสมอ เพื่อเปรียบเทียบการกำหนดราคาของพ่อค้าคนกลางด้วยวิธีธรรมกับกลุ่มหรือไม่ เมื่อถึงวันจันทร์และวันศุกร์ของแต่ละสัปดาห์ สมาชิกจะนำหัตถมาจำหน่าย ณ ที่ทำการกลุ่ม คณะกรรมการจะทำหน้าที่ตรวจสอบคุณภาพของผลิตภัณฑ์หัตถทุกใบก่อนที่จะรับซื้อหัตถจากสมาชิก หลังจากนั้นก็จะมัดรวมกันเพื่อรอให้พ่อค้าคนกลางหรือกลุ่มลูกค้าผู้สนใจมารับซื้อต่อไป แสดงให้เห็นว่า ก่อนการจำหน่ายกลุ่มจะมีการศึกษาการตลาดอยู่เสมอ ซึ่งสอดคล้องกับ พิชญ จงสถิตวัฒนา (2558) ได้เสนอแนวคิดในการจัดจำหน่ายว่าต้องคำนึงถึงประเด็นดังต่อไปนี้ 1) สถานที่ตั้ง จะพิจารณาเกี่ยวกับจะขายสินค้า ณ ที่ใดถ้าสถานที่ได้เปรียบจะมีโอกาสมากกว่าคู่แข่งสถานที่ตั้งต้องคำนึงถึงการกระจายเชิงกายภาพ จะตั้งโรงงานที่ใด ตั้งร้านค้าที่ใด ต้องคำนึงถึงความสะดวกในการขนส่ง ตัวอย่าง โรงงานทำสับประดกระป๋อง ควรอยู่ใกล้ไร่สับประรด เพราะวัตถุดิบเป็นสินค้าที่เน่าเสียง่าย ในขณะที่ถั่ววัตถุดิบไม่เน่าเสีย และมีน้ำหนักเบา เราก็อาจจะตั้งโรงงานอยู่ใกล้กับตลาดเพื่อขนส่งได้รวดเร็ว สถานที่ตั้งในที่นี้ไม่ได้หมายถึงสถานที่ตั้งของร้านค้าเพียงอย่างเดียว แต่ยังหมายความรวมถึงสถานที่ตั้งของโรงงาน ของสำนักงาน คลังเก็บสินค้า 2) ช่องทางการจัดจำหน่าย การจัดจำหน่ายจะผ่านใครบ้าง เช่น อาจจะส่งตรงไปยังร้านค้าหรือบางครั้งไม่สามารถที่จะจัดส่งโดยตรงได้อาจจะต้องผ่านผู้ค้า ส่งแล้วจากผู้ค้าส่งไปยังร้านค้าย่อย ในฐานะที่กิจการเป็นผู้ผลิตไม่ชำนาญเรื่องการตลาด ก็ตั้งผู้จัดจำหน่าย ซึ่งจะทำให้การตลาดและกระจายสินค้าเข้าสู่ผู้ค้าส่ง ผู้ค้าปลีก ต้องพิจารณาว่ากิจการต้องการที่จะผ่านคนกลางมากน้อยแค่ไหน ข้อเสียของการผ่านคนกลางก็คือทุกครั้งที่ผ่านมาจะมีค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้น ข้อดีก็คือคนกลางจะอำนวยความสะดวกให้สินค้าต่าง ๆ ไหลลื่นไปได้อย่างสะดวก เพราะมีความชำนาญในการดำเนินงาน 3) ประเภทชนิดของช่องทาง การเลือกช่องทางการจัดจำหน่ายจะต้องพิจารณา ถึงลูกค้ากลุ่มเป้าหมายว่าเป็นใคร พฤติกรรมในการซื้อของกลุ่มเป้าหมาย เช่น ซื้อเงินสดหรือเครดิตต้องจัดส่งหรือไม่ ซื้อบ่อยแค่ไหนผลการพิจารณาที่ตั้งของลูกค้าตามสภาพภูมิศาสตร์ จำเป็นหรือไม่ที่จะต้องมีร้านค้าสะดวกซื้อ ร้ายขายสินค้าลดราคา ร้านสหกรณ์ ร้านขายของชำ ขายทางไปรษณีย์ ขายทางแค็ตตาล็อก ใช้พนักงานขาย ฯลฯ จะตั้งเกณฑ์แบบใดนั้นขึ้นอยู่กับช่องทาง (Outlet) ว่าแบบใดที่จะเหมาะสม ต้องพิจารณาว่าอย่ากระจายสินค้ามากเกินไปจนทำให้ควบคุมไม่ได้ขณะเดียวกันก็ควรระวังว่าช่องทางจะน้อยเกินไปจนโอกาสการขายต่ำลงการโฆษณาที่จะสูญเสียไป จะต้องพิจารณาว่า จะใช้ช่องทางประเภทใด ในระดับการกระจายความเสี่ยงขนาดใด

แนวทางในการอนุรักษ์ไม้พุง โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนในอำเภอบุณฑริก จังหวัดอุบลราชธานีนั้นชุมชนได้มีการประสานงานกับเกษตรอำเภอในการขอต้นกล้าไม้พุงมาทดลองปลูกในพื้นที่ของหมู่บ้านและบริเวณป่าชุมชน แสดงให้เห็นว่าชุมชนไม่ได้ละเลยในการอนุรักษ์ไม้พุง ยังแสดงถึงการวางแผนและต้องการสืบทอดให้คงอยู่สืบไปอีกด้วย ซึ่งสอดคล้องกับเกษม จันทรแก้ว (2555) ได้เสนอแนวคิดวิธีการอนุรักษ์ไว้ว่า การฟื้นฟู เป็นการดำเนินการหรือการกระทำใด ๆ ต่อทรัพยากรที่เสื่อมโทรม ให้เป็นปกติหรือให้ดีขึ้น สามารถเอื้อประโยชน์ในการนำไปใช้ต่อไป ซึ่งการฟื้นฟูต้องใช้เวลาและเทคโนโลยีเข้าช่วยด้วยเสมอ เช่น การปลูกต้นไม้ทดแทนต้นที่ถูกตัดทำลายไป การป้องกันการชะล้าง ไม่ให้เกิดขึ้นอีก การเว้นช่วงเวลาการใช้ทรัพยากรแต่ละพื้นที่ เป็นต้น นอกจากนี้ยังทางกลุ่มได้เสนอให้มีการสร้างสื่อการอนุรักษ์ไม้พุง อาจเป็นสื่อแผ่นพับหรือเอกสาร เพื่อให้นักเรียนในชุมชนหรือผู้ที่สนใจได้ทราบถึงวิธีการปลูกไม้พุงและประโยชน์ของไม้พุง เพื่อสร้างความรักและความห่วงใยของคนในชุมชน โดยได้เสนอแนวคิดวิธีการอนุรักษ์ไว้ว่า การป้องกัน เป็นอีกแนวทางในการอนุรักษ์ที่เหมาะสม เพื่อป้องกันสิ่งที่เกิดขึ้นไม่ให้ลุกลามมากกว่าที่เป็นอยู่ (protection) และการป้องกันสิ่งที่ไม่เคยเกิดขึ้น (prevention) แก่ทรัพยากร เช่น การปิดประกาศ การประชาสัมพันธ์ทางสื่อต่าง ๆ แผ่นพับ การบอกเล่าปากต่อปาก การทำรั้ว การเดินตรวจสอบ การทำขัณฑ์บันได การมีเวรยามเฝ้าระวังหรือการอนุรักษ์ป่าไม้ดินและน้ำด้วยวิธีต่าง ๆ ที่แตกต่างกันออกไป (เกษม จันทรแก้ว, 2555)

ข้อเสนอแนะ

1.1 ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1.1.1 วัตถุประสงค์ คือ ไม้พุงซึ่งวัตถุประสงค์หลักที่สำคัญที่สุดในการสืบทอด เป็นต้นไม้พุงที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติถึงแม้จะมีการร่วมกันอนุรักษ์และร่วมกันปลูกทดแทนเป็นประจำในทุกปี แต่เมื่อเทียบกับการนำไม้มาใช้ประโยชน์แล้ว ยังทำให้เสี่ยงต่อการที่ไม้พุงจะมีจำนวนที่ลดลงและที่สุดอาจจะหมดไปจากป่าธรรมชาติและจะเกิดปัญหาการบุกรุกและทำลายป่าในเขตหวงห้ามได้ ดังนั้นแนวทางในการอนุรักษ์ไม้พุงให้คงอยู่คือควรนำมาปลูกในพื้นที่สาธารณะประโยชน์และตามหัวไร่ปลายนาของแต่ละครัวเรือน เพื่อลดปัญหาการลดลงของต้นพุงในแหล่งธรรมชาติซึ่งนับวันจะหมดไป อีกทั้งยังเป็นการประหยัดค่าใช้จ่ายและประหยัดเวลาในการเดินทางไปตัดจากแหล่งธรรมชาติได้อีกทางหนึ่ง

1.1.2 การตลาด ในปัจจุบันการสืบทอดไม้พุงได้มีการแพร่หลายมากขึ้นในเกือบ

ทุกจังหวัดของภาคอีสาน ทำให้ส่วนแบ่งการตลาดมีจำนวนมากขึ้น หากกลุ่มไม่รักษาคุณภาพของผลิตภัณฑ์และการตรงต่อเวลาในการซื้อการขายแล้ว อาจจะส่งผลต่อการตลาดในอนาคตได้

1.1.3 รูปแบบผลิตภัณฑ์ ปัจจุบันผลิตภัณฑ์ของกลุ่มมีเพียงหวดไม้ไผ่พุงเพียงอย่างเดียว สมาชิกยังไม่มีความรู้และทักษะในการจักสานผลิตภัณฑ์ชนิดอื่น จากปัญหาการมีส่วนแบ่งการตลาดเพิ่มมากขึ้น ในอนาคตอาจทำให้หวดมีราคาที่ถูกกลง ซึ่งส่งผลต่อรายได้จากการจำหน่ายของสมาชิกที่อาจลดลง และการผลิตไม้ค้ำทุ่นอาจส่งผลถึงการดำเนินกิจกรรมกลุ่มในอนาคตได้ ดังนั้นกลุ่มควรศึกษาหาความรู้ด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชนิดใหม่เพิ่มขึ้นอีกนอกจากหวด เพื่อให้ผู้บริโภคได้มีตัวเลือกที่หลากหลาย ทั้งนี้กลุ่มต้องศึกษาความต้องการของตลาดไปด้วย

1.1.4 ด้านการประชาสัมพันธ์ อาชีพสานหวดเป็นภูมิปัญญาที่สืบทอดกันมาเป็นเวลาช้านานแต่ยังไม่เป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลาย เนื่องจากกลุ่มไม่มีความรู้ด้านการประชาสัมพันธ์ ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจึงควรให้การสนับสนุนช่วยเหลือกลุ่มด้านการประชาสัมพันธ์ให้มากกว่านี้ ให้เป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวางของคนทั่วไปว่าหวดดีมีคุณภาพต้องเป็นหวดที่บ้านแสงอุดม ตำบลคอแลน อำเภอบุณฑริก จังหวัดอุบลราชธานี

1.1.5 ด้านการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น อาชีพสานหวดเป็นอาชีพที่สืบทอดมาจากรบรรพบุรุษชาวตำบลคอแลนมาเป็นเวลานาน จนได้รับการขนานนามว่า คนคอแลนแดนคนสานหวด ดังนั้นเพื่อเป็นการอนุรักษ์ภูมิปัญญาดังกล่าวให้เป็นแหล่งเรียนรู้สำหรับผู้ที่สนใจและคนรุ่นหลัง ควรมีการจัดทำบันทึกภูมิปัญญาการสานหวดเพื่อเป็นหลักฐานและเป็นเอกสารในการศึกษาค้นคว้าหาความรู้ของคนรุ่นหลังได้ และควรมีการอบรมเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาดังกล่าวแก่เด็กเยาวชนและผู้สนใจเพื่อเป็นการสืบทอดภูมิปัญญาอีกทางหนึ่ง

1.2 ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยในครั้งต่อไป

1.2.1 ควรมีการศึกษา เทคนิค วิธีการ และขั้นตอนการจักสานผลิตภัณฑ์จากไม้ไผ่แบบอื่น ๆ เพื่อให้เกิดความหลากหลาย ตอบสนองความต้องการของตลาด

1.2.2 ควรมีการศึกษา เปรียบเทียบกลุ่มอาชีพที่ดำเนินกิจกรรมจักสานผลิตภัณฑ์ชนิดเดียวกัน เช่น การบริหารจัดการกลุ่ม การออกแบบผลิตภัณฑ์ และปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้นว่าใกล้เคียงหรือแตกต่างกันอย่างไร เพื่อนำแนวที่เหมาะสมมาพัฒนาต่อยอดต่อไป

References

- Bank of Thailand. (2014). *Folk Memorial Hall Cloth of Thailand. Her Majesty Queen Sirikit*. Bangkok: Bank of Thailand.
- Industrial Development Bureau, Family and Craft. Development Office, Family and Craft. (2015). *Industry in Family and Craft*. Kalasin: Prasarn Printing.
- Kasem Jankeaw. (2012). *Sociology*. Bangkok: Kasetsart University.
- Kawintra Jaisu. (2012). *Woven Bamboo Ban Sangudom. Column Livelihood - Woven Bamboo Ban Sangudom Quality Wisdom*. Retrieved 16, April 2012 from <http://www.komchadluek.net/detail/20120406/127227/html>
- Niran Jongwutwet. (2015). *The People's Participation of Development*. Bangkok: MahidolPublisher.
- Patthaya Saihu. (2011). *Community Development*. Bangkok: Ramkumhang University.
- Pitsanu Jongstitwatthana. (2015). *Basic of Economics*. Bangkok: Ramkumhang University.
- Policy and Strategic Research. (2012). (8th ed.). *Economic Development, Sustainable Communities*. Bangkok: Ammarin Printing.
- Prapaisri Soykum. (2014). *Silk Ubon: Beliefs about Weaving and Silk*. (Master of Arts Thesis, Srinakarinvirot University).
- Preeda Naknaowatim. (2008). *Production in the Community*. Bangkok: Odean Store.
- Rumpaipun Keawsuriya. (2008). *The Participation of Communities in Rural Development of the Social and Cultural of Thailand*.
- Sarunya Pukdeesuwan. (2010). *Maha Sarakham Mudmee Design in the Context of Contemporary Culture*. (Master of Arts Thesis, Mahasarakarm University).

- Somporn Klawichian. (2009). *Development of Mudmee Product, Woven Cotton Fabrics–Silk, Ban Nongpu 24 Moo 1 Nongpu Sub district Mungsuang District Roi Et Province*. (Master of Arts Thesis, Khonkaen University).
- Sujittra Jongpho. (2007). *The Development Potential of the Business Community: a Case Study of Craft, Ubonratchathani Province*. (Thesis Ph.D., Khonkaen University).
- Sukchay Sikkha. (2005). *The Development of Bamboo Handicrafts in Esan Life's people*. Ubon Ratchathani: Fund of Research and Culture, Ubon Ratchathani University.
- Wanrug Mingmanikarn. (2012). *Development Rural of Thailand*. Bangkok: Thammasat University Publisher.